

Mikrolociranje gomil na grobišču med Sv. Lovrencem in Grižami

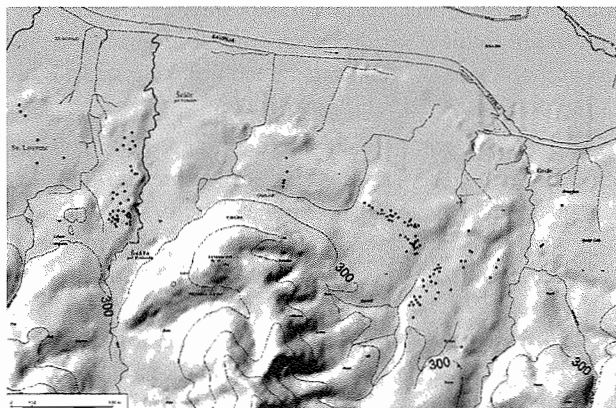
© Sašo Poglajen* in Matjaž Novšak**

*Harphasea, d.o.o Koper in Znanstveno raziskovalno središče, Koper; ** Arhej d.o.o., Sevnica

Uvod

Nekropola gručastih skupin gomil, ki je v arheološki literaturi znana kot "starejšeželeznodobna nekropola Griže" (Teržan 1990, 356), se razteza na terasi nad poplavno ravnico Savinje ob vznožju Homa med Grižami in Sv. Lovrencem (slika 1). Po doslej zbranih podatkih se grobišče veže na utrjeno prazgodovinsko gradišče na Homu in se po materialni kulturi uvršča v savinjski facies starejšeželeznodobne kulture Štajerske (Teržan 1990, 206).

Dosedanja izkopavanja lahko strnemo v tri omembe. V osemdesetih letih 19. stoletja je na pobudo Hochstetterja Celjsko muzejsko društvo v okolici Šešč izkopal deset gomil. Večina predmetov je izgubljenih, preostanek, ki ga hrani Pokrajinski muzej Celje, pa je objavila Biba Teržan (1990, 356 ss). Leta 1938 so domačini pri poljskih delih povsem naključno izkopali bogat grob (Stare 1955). Edina izkopavanja po drugi svetovni vojni je v letih 1964/65 za Pokrajinski muzej v Celju opravil Lojze Bolta. V dveh izkopanih gomilah je odkril deset halštatskih grobov (Bolta 1956). Poleg izkopavanj sta bili v povojnem času opravljeni dve klasični topografiji. V petdesetih letih sta L. Bolta in Vera Kolšek naštela okrog 53 gomil (Bolta, Kolšek 1960, 279, 282). Podrobnejšo evidenco pa sta v letih 1987/88 izvedla Janez Dirjec in Ivan Turk z Inštituta za arheologijo pri ZRC SAZU, ki sta naštela okrog 180 gomil. Evidentirala sta vse vidne formacije ter zbrala dostopno arhivsko gradivo. Rezultat njunega topografskega dela je kartotečni vpis gomil in ročno vrisani topografski načrt na listih TTN 5 (Dirjec, Turk 1988).

Slika 1: Izmerjene gomile na digitalnem modelu višin.

Precej obsežno grobišče je imelo še v sedemdesetih letih podobo dobro ohranjenega in neogroženega spomenika, saj ni bilo deležno preobsežnega pobiranja najdb starino-

kopov s preloma 19. v 20. stoletje in je rahlo odmaknjeno od urbanih središč. Vendar pa se je v zadnjih desetletjih, ko človek vse agresivneje vstopa v prostor, se opremlja z vse boljšo tehniko in ga materialistični vzgibi silijo v nečedna dejanja, občutek neogroženosti razblinil. Skupine gomil v gozdnih posekah so vse bližje naseljem, tiste na nekdanjih travnikih in pašnikih so že v dobri meri preorane, skrite grupacije v gozdovih pa so žrtev plenilskih detektoraških pohodov.

Kot prva faza intenzivnejše zaščite gomilne nekropole je steklo mikrolociranje gomil z arheološkim vrednotenjem in geodetsko metodo izmere v državnem koordinatnem sistemu. Tako pridobljeni podatki so uporabni v vseh geografskih informacijskih sistemih, nujnih za uspešno prostorsko planiranje in zaščito spomenikov. Projekt je podprlo Ministrstvo za kulturo RS. Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje je za izvajalca izbral podjetje Arhej d.o.o. iz Sevnice.

Potek dela in metoda dokumentiranja

Projekt mikrolokacijske izmere gomil smo izvajali v drugi polovici leta 2000, obdelavo izmere pa v prvi polovici leta 2001.

Za potrebe kasnejše vizualizacije razprostranjenosti gomil smo z vektoriziranjem izohips na TTN 5 pripravili digitalni model višin obravnavanega območja v 20-metrski mreži. Skupaj z ostalimi kabinetnimi pripravami (pregled in izpis potencialnih poligonskih točk, priprava kartografskega gradiva) je zahtevala 70 ur.

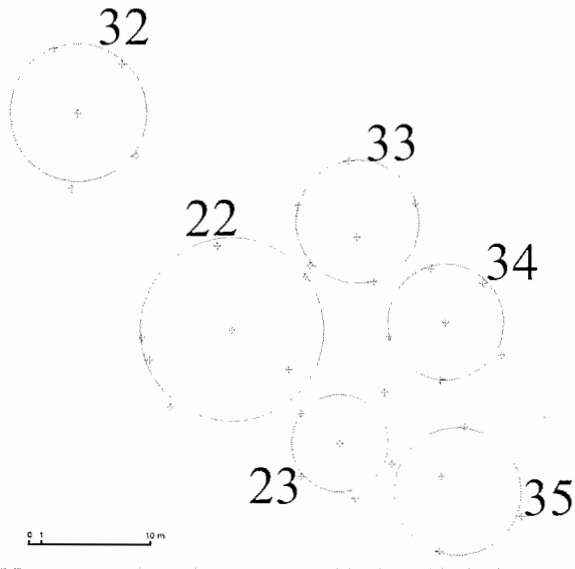
S terenskim delom same izmere smo lahko pričeli šele v novembru, ko je to dopuščala preglednost zvečine gozdnatega terena. Obilica deževja je raztegnila delo do pomladi 2001. Za to fazo je bilo potrebnih 340 ur na terenu.¹

Kot že rečeno smo izmero izvedli v državnem koordinatnem sistemu D 48 v Gauss Kruegerjevi projekciji. Umetstev na terenu nam je omogočala trigonometrična mreža poligonskih točk. Podatke smo črpali iz zgoščenke, ki jo nudi Geodetska uprava Republike Slovenije.² Uporabili smo elektronski teodolit z laserskim razdaljemerom (Sokkisha/Leitz SET 4A) ter registrator izmerjenih podatkov (Sokkia SDR 31).

Glavni namen je bil zabeležiti osnovne parametre vsake gomile: koordinate, premer, relativno višino ter stanje

¹Pri delu so sodelovali Srečko Firšt (Arhej d.o.o.), Robert Krempuš (ZVKDS, OE Celje) ter Žiga Cimerman.

²Položajne temeljne geodetske točke. Zgoščenka: © Geodetska uprava Republike Slovenije.

Slika 2: Detajl skupine gomil na ledini Goša.

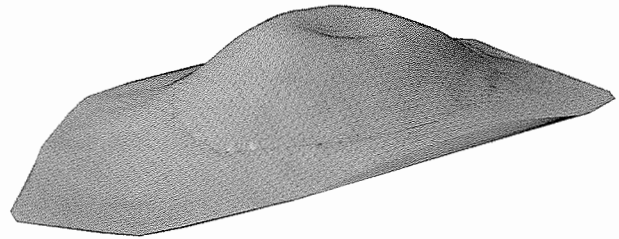
ohranjenosti. Zaradi relativno težkih pogojev za delo s teodolitom smo racionalizirali izmero vsake gomile na minimalno število točk. Izmerili smo vrh/center in obod gomile ter dimenzije poškodbe, kjer je bilo to potrebno.

Surove izmerjene podatke smo preko programa ProLink prenesli v računalnik in jih po pregledu izvozili v format .DXF (Data Exchange Format). To nam je v nadaljevanju omogočalo grafično obdelavo s programom AutoCad 2000i.

Vsako gomilo posebej smo s pomočjo izmerjenih točk izrisali kot krožnico, ki najbolj ustreza realnemu obodu gomile na terenu. Na tak način smo dobili idealiziran tloris gomile, ki pa je dovolj natančen za določitev parametrov gomile (slika 2). Izrisane gomile smo opremili še s kartografskimi rasterskimi podatki.

Na ta način smo izmerili 124 gomil. Pri zadnji gomili (G 126) smo izvedli gosto merjenje točk za izdelavo natančnega mikroreliefa. S pomočjo izmerjenih podatkov smo z interpolacijo generirali mrežni model natančnosti 0,5 x 0,5 m. Tak tridimenzionalni model ima poleg dokumentacijske vrednosti (Barker 1998, 55) še možnost plastičnega prikaza gomile s senčenjem (slika 3) ter izračun prostornine same gomile, ki v danem primeru znaša približno 90 m³.

Poleg grafičnega dela smo pripravili tudi preprosto bazo podatkov v obliki kataloga gomil. Tu smo zabeležili najbolj bistvene podatke za vsako gomilo: zaporedna številka, ime najdišča, pripadajoča občina, kartografski

Slika 3: Aksonometrični senčeni prikaz gomile 126.

podatki, izraba prostora, dimenzije gomile, katastrska občina in parcelna številka ter opis gomile.

Zaključki

Iz prikaza izmerjenih gomil (slika 1) je razvidno, da se gomilna nekropola razteza med Grižami in Sv. Lovrencem ob vznožju Homa in sicer na terasah, ki se dvigajo nad poplavno ravnico Savinje.

Največje število gomil se nahaja na pogozdenih terasah. Najštevilnejša skupina le-teh, kar 67, leži v gozdu severno in vzhodno od Bezovnika (najdišče Griže – Bezovnik; G52-G117; slika 4). Te so različne po dimenzijah in solidno ohranjene. Seveda so bile deležne manjših izkopov črnih kopačev, ki pa verjetno niso povzročili škode arheološkim ostalinam. Druga, nekoliko manjša skupina gomil se večinoma nahaja v gozdu (ledina Zaglarija in Goša, najdišče Sv. Lovrenc, G1-G46). Gre za 45 predvsem manjših, gosto posejanih gomil. Izpostaviti je treba grupacijo petih gomil v gozdčku severno od domačije Šešče pri Preboldu 6a, saj so kar tri izmed njih zelo izrazite ter dobro ohranjene (G15, G17, G19).

Veliko manj je gomil, ki so znotraj ali neposredno ob področju urbanistične širitve. Te so seveda precej bolj izpostavljene in ogrožene. Tako so bile nekatere, ki so bile še v osemdesetih letih nedotaknjene ali vsaj še prepoznavne, v zadnjem desetletju v celoti uničene ob gradbenih ali drugih posegih. Na robu izginotja so tako gomile na najdišču Griže – Gmajna (G47-G51) kot na najdišču Griže – Zgoranje Griže II, kjer sta od prejšnjih šestih komaj zaznavni le še dve (G123 in G124). Precej gomil, zabeleženih ob topografskem pregledu v letih 1987/88, danes ni moč zabeležiti.

Nekaj pa je tudi gomil, ki ležijo na obdelovalnih površinah ali travnikih. Nahajajo se na poljih med Sv. Lovrencem in Šeščami. Večina teh gomil je skoraj popolnoma uničenih, tako da smo izmerili neznatne nabreklne v terenu, ki smo

Slika 4: Izmerjene gomile na kartografskih podlagah (© Geodetska uprava Republike Slovenije).

jih locirali s pomočjo topografske dokumentacije. Dobro pa sta vidni dve gomili (G9 in G10), ki še nista bili deležni načrtnega kopanja. Kljub intenzivni izrabi prostora sta gomili še precej izraziti in lahko sklepamo, da sta bili prvotno večji oziroma višji.

Razvidno je, da je bilo polje na terasi med Sv. Lovrencem in Šeščami v preteklosti posejano s številnimi gomilami. Do danes so se ohranile le tiste, ki jih ščiti gozd, in nekaj večjih. Pri domačinih izvemo, da je bilo poleg teh še dosti drugih, ki pa so jih postopoma prekopali predvsem zaradi pridobivanja zemlje ali pa so jih v novejšem času z globokim oranjem postopoma izravnali. Pri opravljanju izmere smo na to situacijo naleteli tudi sami. Ob izmeri komaj še zaznavne gomile (G20) sredi njive smo v njenem centru opazili večje prodnike, žganino in keramiko. Centralni grob je bil pred našim ogledom izoran.

Za celotno nekropolo lahko povzamemo, da je po doslej znanem in vidnem eno od najbolj ohranjenih slovenskih gomilnih grobišč. Prav zaradi tega je njegova ohranitev za naslednje rodove ena pomembnejših nalog konservatorske

službe. S projektom mikrolociranja gomil, ki sodi v sklop nedestruktivnih arheoloških postopkov, smo izvedli enega od korakov pri zaščiti tega spomenika, ki ga razvijajoči urbanizem in agrarna obdelava postopoma uničujeta.

LITERATURA

- BARKER, P. 1998, *Tehnike arheološkega izkopavanja*. – Slovensko arheološko društvo in Uprava RS za kulturno dediščino, Ljubljana.
- BOLTA, L. 1956, Prazgodovinska gomila v Pongracu. – V: *Savinjski zbornik* 1956, str. 194-201.
- BOLTA, L., KOLŠEK, V. 1960. Griže pri Celju, Sv. Magdalena na Homu, Griže, Šešče. – *Varstvo spomenikov* 7, str. 279, 282.
- DIRJEC, J., TURK, I. 1988, *Poročilo topografskega zapisnika skupaj s kartami*. – Dokumentacija ZVKDS, OE Celje.

STARE, F. 1955, Grob z bronastim kotličkom iz Sv. Lovrenca. – *Arheološki vestnik* 6, str. 284-286.

TERŽAN, B. 1990, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem*. – *Katalogi in monografije* 25, Narodni muzej, Ljubljana.
